

Zaman Gazetesi

31/01/2012

Herkül Millas

Her toplumun milliyetçiliği ve ırkçılığıyla yüzleşmesi ancak "öteki" üzerinden olabilir.

Çünkü milliyetçilik ve ırkçılık "ötekine" göndermelerle oluşur, beslenir ve yeniden üretilir. Son günlerde bazı olaylar bu yüzleşmenin işaretlerini veriyor. "Andoniyadis" gibi "yabancı" bir soyadı taşıyan sıradan bir Rum'u, Lefter'i, anma törenine Başbakan başta olmak üzere devletin resmen katılması ve Hrant Dink adına on binlerin katıldığı 19 Ocak yürüyüşü bu yüzleşmenin işaretleridir. Dersim katliamının tanınmasını da bu yeni "bilinç dalgasına" katmak gerekir.

Ancak bir toplumda yaygın hatta egemen olan milliyetçi ve ırkçı tutumdan, ileri yeni bir dünyaya geçiş kolaylıkla ve kısa bir dönemde gerçekleşmez. (Milliyetçiliğin egemen olmadığı eski dönemlere dönmenin de gerçekçi bir proje olmadığına inanıyorum. Ama bu eski dönemleri hatırlatmanın yararını teslim ediyorum.) Bu yıllarda bir geçiş dönemindeyiz. ırkçılığın reddini ve ırkçılığı bir arada yaşıyoruz. Bütün dünyada durum aynıdır. Tabii her ülkede iki "tezin" -yani ırkçılığın ve insancılığın- oranları ve güçleri farklılık gösteriyor. Türkiye'de sevindirici uyanışın yanı sıra eksikliklerin de görülmesi ve bunların bilinç düzeyine çıkarılması bu gidişi hızlandıracaktır.

Bu yazının amacı söz konusu bu "bilinç"tir ve Lefter'le sınırlı kalacak. Mağdurdan yana duygusal davranış ve beyanlar sevindirici ve yararlıdır. Ancak ırkçılık denen algılamamanın ne olduğu anlaşılmadığı ve yalnız bazı uygulamalarının mahkûm edildiği durumlarda kalıcı bir değişiklik sağlanmaz. Lefter'le ilgili gördüğüm bir bilinçsizliğin bazı işaretlerine değinerek bu görüşüme açıklık getirmek istiyorum.

Lefter, Saracoğlu adını taşıyan bir statü uğurlandı. Eğer bir gün bir hükümet çıkar da Saracoğlu'nun azınlıklara neler yaptığını anlatır ve bu statü adını, Saracoğlu'nun ırkçı olduğunu da söyleyerek, değiştirirse ırkçılığa karşı önemli bir adım atılmış olacak. Oysa bu statüdeki bu tören ırkçılığı sarsmak yerine ırkçı vicdanları rahatlatan bir davranış gibi de algılanabilir. Hatta birileri "işte biz azınlık üyelerine böylesine sahip çıkıyoruz" türünde alttan alta milliyetçi övünme içeren mesajlar da verebilir. Duygusal davranmak ama bilinç kazanmamak derken bu tür uygulamaları kastediyorum.

Güvercinin tedirginliğini şahin anlamaz

Lefter için yazılanlara ve yazılmayanlara da baktıkça bu geçiş süresinin henüz başında olduğumuzu düşünüyorum. Lefter'in kamera karşısında bazı konuları konuşmak istememesinin ne anlama geldiğini sanırım çok az insan doğru yorumladı: Azınlık üyesi olarak çevresindekilerden korkuyordu, serbestçe konuşamıyordu. Kamera kapanınca, Rum olarak çektiklerinden, Varlık Vergisi'nden, 6/7 Eylül'den söz edermiş meğerse. Ama bizim bol bol okuduklarımız (Türk) milli takımdaki başarıları olmuştur; Yunanistan takımına attığı goller de özellikle hatırlatılarak. Bir de "olaylarda" evini basan insanların kim olduklarını bilmesine karşın onları ihbar etmemesinin "delikanlılıkla", "onurlu davranışla" yorumlandığını okuyunca empati eksikliğinin ne boyutlara varabileceğine şaşıtm kaldım. En doğal hakkı olan adalete başvurma ve devlete sığınma hakkını kullanamamıştır. Lefter'in bunu korkudan yapamadığını anlamamamız nasıl açıklanabilir? Benim yorumum, bilinçaltımızda "öteki" ilgili bazı gerçekleri kabul etmek istememe refleksimizin bulunmasıdır. Lefter onurlu bir biçimde, ama her "öteki" gibi, anlaşılmadan son yolculuğuna uğurlandı.

Tabii "ötekini" anlamamak, kendimizi de anlamamak demektir. Bazı "önemsiz" çelişkiler ve suskunluklar bize bu alanda sinyaller verir. Kimileri fırsatı yakalar, "ötekini" anlar ve kendini de mihenk taşının karşısına diker. Bunu sağlayamayanlar milliliğinin ve ırkçılığın oluşturduğu duvarları yıkamaz: Bir gün çıkar sonsuz renkler içeren Batı toplumlarına bakar, görmek istediğini seçer ve "Batı'nın" olumsuzluklarını içeren yazılar yazarak olumsuz bir Batı'nın imajını yeniden üretir. Biz/onlar, onlar kötü/ biz iyiyiz algılamasını üretmenin en yaygın yoludur bu. Başka bir gün Rumlara sevgisini dile getirir, ayrımcılığı kötüler ve aynı anda başka bir etnik gruptan kültürel haklarını esirger. Arada birileri "bizde ırkçılık yoktur" diyerek ırkçı bir dil kullanır;

trajik bir biçimde cümlesinin çelişkisini görmeden. Ve unuttur, sürekli unuttur. Lefter'e statlar dolusu kalabalıkların "kefere, kefere" diye tempo tuttuklarını kaç kişi hatırladı, yazdı, bu olayı yorumladı ve Lefter'i bu bağlamda anlamaya çalıştı? (Böylece ben de ergenlik çağımda "kefere" kelimesini öğrenmiş oldum.) Yine de Lefter olayının özel bir yanını da gözden kaçırmamak gerek. Ona ayrılan televizyon programlarını ve gazete sayfalarını, kalabalık törenleri izlerken bazı kıyaslamalar yapmadan edemedim. Acaba, dedim, Ermenistan, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan gibi ülkelerde "Ahmet" adında çok başarılı bir futbolcu ölse, toplum böylesine kucaklar mıydı "ötekinin" adını taşıyan bu sporcu? Uğurlama törenine ülkenin başbakanı katılır mıydı? Spekülatif bir soru ama yine de "katılmazdı" demek geliyor içimden. En başta toplumun tepkisiyle, "ötekine bu aşırı saygıya ne gerek var?" sorusuyla karşılaşırım kaygısıyla katılmazdı herhalde diye düşünüyorum. Lefter'le ilgili bu yaşananlar Türkiye'ye özgü olumlu bir davranış.

Aman dikkat! Bundan, "biz üstün özel milletiz, biz şuyuz, buyuz" sonucuna varmamak gerek; milliyetçi ve ırkçı açıklamalara yuvarlanmamak gerek. Benim açıklamam "milli öze" ilgili değil, toplumsal ve tarihidir. Türkiye hem pratikte hem de algı olarak bir imparatorluğun "devamıdır". Bütün imparatorluklar yüzyıllarca meşruiyeti etnik zenginliği kabul ederek elde etmeye çalıştılar. Tek millet anlayışı çok yenidir ve ulus-devletle eşzamanlıdır. İmparatorluk geleneği olmayan ulusların "farklılığa" daha kapalı olmaları anlaşılmalıdır. Türkiye'deki iki farklı görüş bu iki gelenekten kaynaklanmaktadır. Biri, eskilerin Osmanlı özlemini ve çağrışımını içerir, ötekisi Balkanlar'ın milliyetçilik çatışmalarının etkisindedir. Benim öngörüm, her ikisinin de zamanla aşılacağıdır. Hangi mirasın izlenmesini dilediğim sanırım yazımda açıkça belli oluyor.